

Els nouvinguts no tenen cap responsabilitat en l'extinció del català, no?

written by Jordi Martí i Montllau | 15 d'agost de 2019

Auguste Comte, l'apòstol del Positivisme, apareix en els manuals com el pare de la Sociologia, aquell qui hauria, per primer cop, establert la necessitat d'una ciència nova per a un objecte d'estudi nou anomenat "societat" (que sempre havia estat allí però que, per ser tan gros, mai no havíem vist), una nova ciència empírica (*a posteriori*), i el primer que hauria fet servir el nom de "Sociologia". Tanmateix, el veritable pare de la sociologia fou un altre pensador francès: Émile Durkheim, que va ser el primer a fer-se càrrec del repte formulat per Comte i el primer a definir-ne el mètode (les regles del mètode de la sociologia) i a aplicar-lo a un estudi concret (vinculant les transformacions socioeconòmiques amb l'increment o la moderació de les taxes de suïcidi). I fou també Durkheim (el primer acadèmic a ocupar una càtedra de sociologia) qui va precisar l'objecte de l'estudi de la nova ciència, que no seria la societat, així, en general, sinó allò que ell va anomenar "fets socials", i que podríem definir com els esdeveniments que posarien de manifest l'existència d'aquella societat, entesa ara com una realitat autònoma, com un ens que aniria més enllà de la suma dels individus que la integrarien.

Seria justament perquè en el cas de les societats humanes el tot (social) va més enllà de la suma de les parts (els individus), que aquestes darreres es veurien influïdes per aquella totalitat que les supera. Els individus formem les societats, però les societats no es limiten a ser sumes d'individus. Les societats influeixen sobre els subjectes que les integren, i els modifiquen perquè aquest darrers els resulten mal·leables a la seua acció.

Mirem d'entendre-ho bé: la societat no és una mera juxtaposició d'individus, sinó un sistema que determina les mentalitats, les expectatives, les preferències, els valors, les creences, les afeccions d'aquests individus. Sense individus no hi ha societat, però els individus són allò que les societats en fan, i això perquè aquests individus es mostren dòcils a les constriccions del sistema social. Les afectacions dels individus per part dels sistemes socials i, per extensió, les estructures d'aquestes societats que enquadren els individus, els organitzen i contribueixen a preconfigurar les seues trajectòries vitals serien allò que s'anomenarien "fets socials".

Un cop entès això, la història ja no ens apareix com una successió d'esdeveniment protagonitzada pels humans, sinó una successió d'esdeveniments que els passen als humans (i si convé, els passen per sobre), i els canvis socials deixen de semblar-nos fruit de la voluntat humana i passen a mostrar-se'n com a transformacions inevitables produïdes per una crisi en l'estructura social que duu els individus a actuar de manera determinada en funció del lloc que ocupen en el tot fins que la crisi ha estat superada, és a dir, fins que el desajustament deixa de fer-se sentir (com el terratrèmol cessa quan la pressió de les plaques confrontades minva).

Aquestes explicacions, però, ens desagraden profundament, als humans, i com ens desagraden ens costen d'entendre. Passa que fereixen la nostra vanitat de fills de Déu, o d'animals superiors, perquè fan que apareguem als nostres mateixos ulls com a mers peons en una partida d'escacs els moviments de la qual no decidim.

Hi ha encara un altre motiu per a revoltar-nos contra aquesta perspectiva: estem segurs que fem les coses que fem perquè són allò que cal fer i, per tant, volem fer-les, o més simplement encara: tendim a fer allò que volem perquè no hi veiem res de dolent o, fins i tot hi veiem virtuts. I és innegable que així passa, la qüestió és, aleshores, saber d'on surten aquelles

nostres preferències, d'on brolla aquesta voluntat, on hi ha el moment de la decisió –racional– que justifica –és a dir, mostra com a just– allò que voldrem i que exigirem de fer en nom de la llibertat. Si sabeu dir-me quan i com heu pres la decisió, aleshores, efectivament, sou protagonistes dels vostres volers i dels actes en què es concreten, però si simplement us trobeu volent el que voleu, aleshores sou peons. I no s'hi val a dir que trobeu encertada la vostra voluntat: d'això se'n diu racionalitzar-se les apetències. Una decisió només és lliure si es pren racionalment, en fred, abans de adherir-s'hi, per tant. Estem segurs que ens defineix la nostra racionalitat, i no els instints i els condicionaments socials, però això, vist fredament sembla sols un autoengany. Pensem el que volem i l'entorn hi té molt a veure en aquestes preferències. Fem l'entorn, però en no més mesura que l'entorn ens fa a nosaltres. Amb la càmera de la sociologia no sortim tan afavorits com a amb de les Escriptures.

Aleshores què, no som lliures? Doncs mira, potser és desagradable descobrir-ho, però té una contrapartida: si no som lliures tampoc no som culpables, perquè igual que no es jutja un animal pel fet no pot deixar de fer el que fa i, per tant, no n'és responsable, tampoc nosaltres, simples fulles mogudes pels corrents de l'inconscient i de la societat, mereixem ser jutjats i condemnats ser jutjats.

Doncs no, oblidem-ho: ni aquest consol ens resta. Així de trista és la condició humana.

Perquè si bé la racionalitat sembla de totes totes ser posterior a la voluntat i, per tant, no sembla ser allò que ens duu realment a actuar (com a molt és allò que esgrimim per a dissimular que fem el que fem perquè sí), la racionalitat no és només una il·lusió, és un fet: la raó és el tribunal a què ens remetem quan, en la partida d'escacs una fitxa envaeix el caseller d'una altra o s'interposa en el seu camí, frustrant-ne el moviment. El joc de la vida fa víctimes, i aquestes víctimes exigeixen reparació. Aleshores és quan apareix la raó

per a dir-nos si el que hem fet, moguts pel que sigui, estava realment justificat o no. Som responsables perquè som racionals. I aquell que és responsable pot ser declarat culpable, perquè podria haver actuat d'una manera diferent a com ho ha fet. Recapitem: actuem moguts per altri; per l'instint que hi ha en nosaltres, per l'animal mandrós i egoista que duem a dintre, confrontat a un mitjà social que estimula o inhibeix, que encamina, però això només en la mesura que ens hi abandonem, perquè sempre cap la possibilitat de ser racionals abans d'actuar i no només davant les conseqüències. Podem jutjar les nostres voluntats i no només els seus efectes, podem jutjar les conseqüències avançant-nos-hi.

Això no ens sostreu del condicionament social, perquè és impossible saber del cert i de manera completa quines són les variables que participen en la confecció de la nostra voluntat, però modera, aquest condicionament, ens en fa més lliures, i en la mesura que ens en fa, ens fa més amos de nosaltres mateixos. Però això, amics té un preu: el preu de posar entre parèntesi l'espontaneïtat (tan valorada en els temps infantils de l'autoindulgència, del *my way*, de l'«accepta'm com sóc», de l'enaltiment de "l'autoestima") i, sobretot, el preu de l'esforç; perquè ser racional costa (com la fama) i es comença a pagar amb suor, amb la suor d'aprendre (perquè es pensa en base a uns materials que no es regalen) i amb la de l'esforç racional, que és àrid i sovint desagraït.

A hores d'ara, si no encara resta algú que llegeixi aquest article, es deurà demanar: i tota aquesta explicació a què ve, si el títol de l'article era un altre? La resposta al perquè de tanta introducció es troba en el que acabo de dir: no es pot raonar sense abans haver-se preparat pera fer-ho, sense haver-se proveït dels materials que després s'empraran en el procés de reflexió. I ara que els tenim, referint-nos a la qüestió formulada en el títol.

Se sol sentir a dir que els qui arriben a la nostra comunitat

lingüística i s'hi socialitzen en la llengua dominant, contribuint així de manera important (i segurament esperada per l'estat dominador) a la substitució de la llengua catalana en els eu domini històric i, aleshores, a culminar el procés d'assimilació i de sotmetiment de Catalunya a Castella, ho fan sense mala intenció, inconscientment, involuntàriament, que no tenen res contra nosaltres i que nosaltres, de trobar-nos en el seu lloc, faríem el mateix. I n'estic d'acord amb aquesta apreciació. Amb el que no estic d'acord, però, és amb la conseqüència que habitualment se n'extrau: no en tenen cap culpa, no en són responsables. No n'estic d'acord perquè aquesta conclusió no es deriva de l'apreciació primera, només s'hi derivarà en la mesura que n'afegim una de segona que, en realitat és una manca de respecte: i no sabem el que fan i poden no saber-ho. Si fos així la substitució lingüística i l'extinció de la comunitat nacional que el català manté viva seria, efectivament, un mer "fet social" amb no més transcendència moral que la que pugui tenir la superposició de plaques continentals o la cacera de zebres per part dels grans felins de la sabana. Però no. La societat condiciona amb un condicionament mai no del tot contrarestable i sovint dotat d'una força imbatible, però ens resta la raó pera mirar de sobreposar-nos-hi, si més no fer-ho fins allí on puguem. Perquè si bé d'entrada tot conspira contra la nostra llibertat (i més contra la d'uns que contra la dels altres, siguem justos, que ja hem dit que els societats estan estructurades, i podem afegir que estamentades), aquesta és conquerible. Amb suor, amb esforç. Pensar que els nouvinguts són incapaços d'aquest esforç és inacceptable. La responsabilitat personal ateny tothom.

La sociologia, com totes les ciències, descriu allò que és, és a dir, la realitat. La sociologia ens parla dels fets socials, de les inèrcies de la dinàmica de les societats humanes. Els humans, però, som éssers complicats, perquè tot i estar condicionats per aquestes dinàmiques (i per d'altres de psicològiques), ens hi podem sobreposar, des del compromís

racional.

L'evolució d'un ecosistema natural és dada i beneïda un cop són donades les condicions que expliquen l'ecosistema en qüestió. Al biòleg només li caldrà cercar aquestes condicions per a predir aquella evolució en funció de les lleis de la biologia que ha après i coneix (esforçant-s'hi). El sociòleg podria fer el mateix en relació amb un ecosistema social, però aquí hi intervé un factor que el biòleg no contempla: el factor moral, privatiu dels humans. El sociòleg pot predir què passarà. I nosaltres a hores d'ara podem predir que la nova generació catalanoparlant, ja molt deslligada d'una llengua que comença a resistir-se-li i que no li resulta tan útil com a llengua plena de comunicació com li resulta el castellà, serà la darrera a transmetre el català als seus fills, de manera que, com deien els redactors del manifest d'*Els Marges*, podem avançar que la data de 2040 com la de la definitiva mort del català (que restarà només com un objecte de museu). I tanmateix, **l'ésser humà, en la mesura que subjecte moral, pot evitar que passi el que en principi passaria i que finalment s'esdevingui el que hauria de passar, i això perquè l'ésser humà no és només objecte de descripció, sinó subjecte de prescripció.**

Per a canviar el curs dels esdeveniments cal, però, que no ens deixem portar per la història, que treballem la nostra llibertat i que jutgen les conseqüències abans que sigui massa tard. Allunyar-se del compromís, renunciar a comprendre, deixar-se arrossegar, submergir-se en la inèrcia de la dinàmica social, podent-ho evitar, ens acusa (a uns més que a uns altres, a cadascú segons una mesura, perquè els llocs de cada un no són intercanviables). Deia Arendt que el mal és banal, perquè no és vol actuar malament, i si s'hi actua, és perquè es renuncia a pensar. No ens hauríem d'agafar aquest idea com una disculpa, sinó com una seriosa advertència, perquè d'aquesta banalitat se'n poden derivar les pitjors conseqüències.

Responc finalment la qüestió del títol: en al mesura que som autònoms no ens trobem sotmesos de manera completa a cap inèrcia. **En la mesura que racionals podem canviar el que és i el que serà pel que ha de serà i cal que sigui.** A evitar la desaparició de la llengua hi som tots cridats: els qui ja hi érem i els qui han arribat més tard, i que les condicions socials duen a socialitzar-se en castellà i a ignorar el català. Cadascú des de la seua posició i, per tant, amb una responsabilitat diferent, però responsables tots plegats.

La igualtat també és això: no estar exempt de responsabilitat, de potencial culpabilitat.